ACTA
MVSEI NAPOCENSIS

DACII ŞI CIVILIZAŢIA LOR ÎN SECOLELE I Î.E.N. — I E.N.

Prezentarea sintetică a cunoştinţelor noastre despre daci implică, în mod necesar, o alegere. Cercetările arheologice, istorice şi filologice întreprinse în ultimii douăzeci de ani pe tărîmul antichităţilor dacice sînt atît de ample şi de multilaterale, iar rezultatele lor atît de bogate şi variate, încît o trecere completă în revistă devine imposibilă sau măcar grevată de periculoase aproximaţii şi simplificări. Ar trebui să se discute, într-un asemenea caz, şi punctele de vedere diverse privind procesul de indo-europenizare şi de tracizare a meleagurilor noastre[1], şi poziţiile contradictorii în chestiunea situării limbii daco-geţilor în raport cu cea a tracilor de sud[2]. Ar trebui menţionate numeroasele probleme rezolvate sau a căror rezolvare se poate cel puţin întrevedea: în rîndul lor se cuvin aşezate problema relaţiilor geto-dacilor cu coloniile greceşti din Pontul Stîng şi cu sudul tracic[3], aceea a culturii Latène geto-dacice[4], aceea a relaţiilor daco-romane[5], aceea a sorţii şi a dezvol-

---

[1] V. *IstRom,* I, p. 128—129; P. Bosch-Gimpera, *Les Indo-Européens,* Paris, 1961, p. 212 şi 236.

[2] Lăsînd la o parte diverse poziţii mai mult sau mai puţin nuanţate, opiniile fundamentale sînt două. Cea dintîi (I. I. Russu, *Limba traco-dacilor,* ed. a II-a, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, *passim*) afirmă că există o limbă traco-dacică, idiomul vorbit de daco-geţi fiind un dialect al acesteia; a doua opinie (Vl. Georgiev, *Raporturile dintre limbile dacă, tracă şi frigiană,* în *StCl,* II, 1960, p. 39—58) susţine că daca şi traca sînt limbi diferite.

[3] Bibliografia acestei probleme e prea vastă pentru a o putea cita aici. Mă mărginesc, deci, să trimit la lucrarea recentă de sinteză a lui D. M. Pippidi şi D. Berciu, *Din istoria Dobrogei,* vol. I, Ed. Acad., Bucureşti, 1965.

[4] Specialiştii români sînt unanimi în aprecierea culturii Latène geto-dacice ca o cultură originală, distinctă de aceea a celţilor, formată în primul rînd pe baza dezvoltării triburilor locale şi abia în al doilea rînd ca rezultat al unor influenţe externe (cf. *IstRom,* I, p. 216—223). Persistă divergenţe în ceea ce priveşte plasarea în timp a începuturilor ei; unii arheologi români socotesc că în anumite zone extracarpatice cea de a doua vîrstă a fierului începe pe la 450 î.e.n. (D Berciu, în *Dacia,* N.S., I, 1957, p. 135—137; R. Vulpe, în *IstRom,* I, p. 223—225), iar alţii, afirmînd că procesul de formare a culturii Latène geto-dacice are loc cam în aceeaşi vreme pe întreg teritoriul Daciei, păstrează data tradiţională de 300 î.e.n. pentru a marca începuturile vîrstei a doua a fierului (Em. Condurachi, în *SCIV,* XVI, 1, 1965, p. 43—49; H. Daicoviciu, *Dacii,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1965, p. 50—57). I. H. Crişan, *Ceramica daco-getică* (sub tipar), afirmă chiar că de epoca Latène la geto-daci nu se poate vorbi înainte de a doua jumătate a sec. III î.e.n. sau chiar de începutul veacului următor.

[5] V. Em. Condurachi, în *SCIV,* IV, 3—4, 1935, p. 515—522; M. Macrea, în *SCIV,* VII, 1—2, 1956, p. 119—133 şi, mai recent, C. Daicoviciu, în *Revista română de studii internaţionale,* I, 1966, p. 97—111.

țării daco-geților din regiunile neocupate de romani[6] și multe altele. Existența unor opinii diferite — de ansamblu sau de detaliu — în cea mai mare parte a acestor probleme nu îngăduie prezentarea lor în cele cîteva pagini ale unui articol omagial.

Mi se pare, de aceea, mai potrivit să mă refer la o epocă relativ scurtă — de două secole — a istoriei daco-geților: epoca statului dac. Nu e vorba însă aici de o limitare pur subiectivă, ci și de o judecată obiectivă asupra importanței problemelor și asupra transformărilor în concepția și în cunoștințele noastre. În adevăr, perioada care începe cu primele decenii ale secolului I î.e.n. și se încheie în anul 106 al erei noastre prin cucerirea Daciei de către romani este perioada celor mai înalte manifestări, pe un întreit tărîm, a puterilor creatoare ale poporului daco-get. Pe plan economic-material, ea este vremea făuririi unei civilizații de tip oppidan[7]; pe plan spiritual, ea e marcată de însușirea scrisului și de manifestarea unor cunoștințe cu caracter științific la daci[8]; în sfîrșit, pe plan politic, această perioadă de 200 de ani este vremea organizării celei mai înalte la care a ajuns societatea dacică: statul lui Burebista și al lui Decebal[9].

Pentru aceeași perioadă, modificarea concepțiilor și a viziunii oamenilor de știință a fost deosebit de puternică. Civilizația oppidană a fierului se contrapune „civilizației lemnului" despre care, pe temeiul cunoștințelor de atunci, se putea vorbi, la geto-daci, acum 40 de ani[10]. Cultura spirituală a dacilor ni se înfățișează, în lumina rezultatelor cercetărilor arheologice, mult mai complexă decît în izvoarele literare antice, iar concepția materialistă a istoriei a permis o definire mai științifică a statului dac și o integrare mai organică a lui în istoria lumii antice. Dacă există în istoria daco-geților o epocă pentru care viziunea noastră actuală e infinit mai profundă, mai cuprinzătoare și mai nuanțată decît în trecut, aceasta este tocmai epoca statului dac.

S-a spus, pe baza săpăturilor din Munții Orăștiei, că în cele două secole care au precedat cucerirea romană, dacii au creat o civilizație oppidană, cvasiorășenească. Caracterizarea e justă, căci cercetările au pus în lumină laturile diverse ale unei puternice civilizații a fierului ce depășise stadiul rural. Această civilizație e definită deopotrivă de impunătoarele cetăți din Munții Orăștiei, cu zidurile lor din blocuri de piatră crescute parcă din flancul înălțimilor dominante, cu turnurile lor de apărare și de locuire, și de inventarul arheologic al așezărilor civile. Toate acestea sînt bine cunoscute, dar există anumite aspecte asupra cărora merită să insistăm.

---

[6] *IstRom,* I, p. 517—530; N. Gostar, în *Buletinul Universităților „V. Babeș" și „Bolyai" Cluj,* seria Științe Sociale, I, 1—2, 1956, p. 183—198; I. I. Russu, în *Dacia,* N.S., III, 1959, p. 341—352; infra, p. 419—421.

[7] C. Daicoviciu, în *IstRom,* I, p. 279—280 și 317.

[8] Iordanes, *Getica,* 69—70; I. H. Crișan, în *Istoria medicinei. Studii și cercetări,* București, 1957, p. 45—56; H. Daicoviciu, în *Dacia,* N.S. IV, 1960, p. 231—254.

[9] C. Daicoviciu, în *SCȘCluj,* I, 2, 1950, p. 111—124 și *SCIV,* VI, 1—2, 1955, p. 47—59.

[10] V. Pârvan, *Getica,* București, 1926, p. 138.

Se cuvine subliniată, înainte de toate, *unitatea profundă a civilizației dacice*[11]. Pînă acum cîțiva ani, complexul din Munții Orăștiei era considerat ca un fenomen aparte și, într-o oarecare măsură, această concepție rămîne valabilă. Complexul din Munții Orăștiei reprezintă, în adevăr, o concentrare formidabilă, pe un spațiu geografic relativ restrîns, a manifestărilor superioare ale civilizației dacice: cetățile cu ziduri inspirate din arhitectura militară elenistică, așezările cu sute de obiecte de fier, cu ceramică de calitate superioară și chiar cu ceramică pictată într-un stil original, sanctuarele patrulatere sau circulare cu coloane sau stîlpi de calcar și andezit. În acest sens, complexul din Munții Orăștiei rămîne un fenomen singular; dar cercetările recente au dovedit că elementele care-l compun se regăsesc, fie și pe scară mai redusă, în alte zone. A fost descoperită și dezvelită cetatea de la Bănița[12], construită în tehnica utilizată la Costești sau la Blidaru; o fortificație cu ziduri de piatră aproape identice a fost descoperită și în Munții Apuseni, la Piatra Craivii[13], iar la Căpîlna turnul izolat cunoscut din săpăturile mai vechi s-a dovedit a fi unul din elementele adevăratei cetăți cu zid în *opus quadratum* care înconjoară întregul platou al înălțimii ce domină valea Sebeșului[14]. O cetate, în care vechiul sistem de fortificație — valul de pămînt — se îmbină cu turnuri-locuință analoge cu cele cunoscute din Munții Orăștiei, a fost săpată la Tilișca[15], lîngă Sibiu, iar ziduri din blocuri de piatră au fost descoperite pe Bîtca Doamnei[16], în apropiere de Piatra Neamț. În sfîrșit, recent au început cercetările la fortificațiile dacice din Oltenia[17].

Aceste descoperiri din vremea din urmă ne permit să întrevedem existența unui sistem de apărare mai vast și mai complex decît credeam pînă nu demult. Se conturează, eventual, existența a două centuri defensive relativ concentrice în jurul Sarmizegetusei. Cetățile de la Piatra Craivii, Căpîlna, Tilișca, Bănița, construite într-o tehnică analogă adesea pînă la amănunte cu cea de la Costești, Blidaru, Piatra Roșie, ne determină să vorbim, pentru perioada următoare morții lui Burebista, *nu* despre dăinuirea nucleului statal din Munții Orăștiei, ci despre *dăi-*

---

[11] Cf. și I. H. Crișan, în *ActaMN*, V, 1968, p. 23—33.

[12] Oct. Floca, *Cetatea dacică de la Bănița*, în M. Macrea, Oct. Floca, N. Lupu, I. Berciu, *Cetăți dacice din sudul Transilvaniei*, Ed. Meridiane, București, 1966, p. 23—33.

[13] I. Berciu, Al. Popa, H. Daicoviciu, în *Celticum*, XII, Supplément a *Ogam-Tradition celtique*, N⁰ 98, 1965, p. 115—146.

[14] Săpăturile vechi de aici au fost publicate de M. Macrea și I. Berciu, în *Dacia*, N.S., IX, 1965, p. 201—231. Rezultatele campaniilor din 1965—1967, care au îmbogățit considerabil cunoștințele noastre, vor fi publicate în cadrul unei monografii cuprinzătoare.

[15] N. Lupu, *Cetatea dacică de la Tilișca*, în M. Macrea, Oct. Floca, N. Lupu, I. Berciu, *op. cit.*, p. 34—45.

[16] N. Gostar, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași*, Ed. Acad., București, 1965, p. 81—86.

[17] Val. Bușilă și Al. Vulpe, *Cetatea dacă de la Polovragi*. Comunicare prezentată la a II-a Sesiune științifică a muzeelor, decembrie 1965; D. Berciu, *Buridava dacică la Ocnița?*, în *Magazin Istoric*, an. I, 1967, nr. 6, p. 5—9.

nuirea unui stat dac transilvănean, care avea să strîngă iarăşi în jurul său, pe vremea lui Decebal, majoritatea triburilor dacice din celelalte regiuni ale ţării. În acelaşi timp, cetăţile din estul Transilvaniei şi fortificaţiile din Moldova vorbesc despre unitatea politică vastă realizată în anumite perioade ale istoriei statului dac.

Despre aceeaşi unitate profundă de cultură vorbesc şi construcţiile civile sau sacre, precum şi inventarul aşezărilor dacice. Este extrem de semnificativ faptul că la Bîtca Doamnei şi la Barboşi s-au găsit urmele unor sanctuare patrulatere cu stîlpi de lemn (în primul caz aşezaţi pe baze de piatră)[18] şi că la Pecica s-a dezvelit o construcţie circulară cu stîlpi de lemn, care trebuie considerată tot un lăcaş de cult[19]. Nu e întîmplător nici faptul că fragmentele din chiupuri roşii, de bună calitate, se regăsesc din Munţii Orăştiei pînă la Popeşti[20], pe Argeş, şi pînă la Sărăţel[21], lîngă Bistriţa; această împrejurare constituie una din dovezile că *întreaga lume dacică participa la avîntul din ultimele două secole de existenţă a Daciei independente.*

Unitatea fundamentală a culturii materiale dacice nu înseamnă identitate absolută şi faptul acesta este iarăşi semnificativ. Într-adevăr, există anumite fenomene proprii complexului din Munţii Orăştiei: bogăţia extraordinară a uneltelor şi a obiectelor de fier, ceramica pictată cu motive vegetale şi zoomorfe etc. Fără să sfărîme unitatea generală a culturii dacice, asemenea descoperiri sau situaţii singulare demonstrează, alături de alte argumente bine cunoscute, că *societatea dacică se constituise într-o formă centralizată de organizare politică, în cadrul căreia centrul se dezvolta cu prioritate.*

Nu cred că e necesar să mai insist asupra originalităţii culturii materiale dacice. Anumite elemente ale ei — cum sînt ceaşca dacică şi alte forme ale ceramicii lucrate cu mîna sau la roată — reprezintă jaloane sigure de atribuire etnică a unor complexe arheologice[22]. Trebuie doar să subliniem că această originialitate nu exclude, ci, dimpotrivă, implică acceptarea unor influenţe din afară. Dar dacii nu s-au mulţumit cu preluarea unor elemente de cultură materială de la alte popoare; ei le-au adaptat, le-au transformat şi adesea le-au îmbogăţit, topindu-le în creaţiile lor tradiţionale şi făurind o civilizaţie profund originală.

Mi se pare însă că unele descoperiri din Munţii Orăştiei vădesc, în acest proces de acceptare şi de adaptare a influenţelor străine, un element nou, specific epocii statului dac. Cisterna de la Blidaru[23] sau unele

[18] N. Gostar, *op. cit.*, p. 84 şi fig. 4.

[19] I. H. Crişan, în *ActaMN*, III, 1966, p. 91—100.

[20] R. Vulpe, *Aşezări getice din Muntenia*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1966, p. 34.

[21] N. Vlassa şi Şt. Dănilă, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 344 şi fig. 3, 10, 13.

[22] I. H. Crişan, în *SCŞCluj*, seria III: Ştiinţe sociale, VI, 3—4, 1955, p. 137. D. Protase foloseşte consecvent prezenţa în aşezările şi necropolele din provincia Dacia a ceramicii dacice lucrate cu mîna pentru demonstrarea dăinuirii autohtonilor sub stăpînirea romanilor (*Problema continuităţii în Dacia în lumina arheologiei şi numismaticii*, Ed. Acad., Bucureşti, 1966, p. 65—70).

[23] *SCIV*, V, 1—2, 1954, p. 140—143 şi fig. 17—19.

piese arhitectonice de la Grădiştea Muncelului presupun participarea efectivă a unor meşteri constructori greci sau romani (fapt confirmat, de altfel, şi de izvoarele literare), iar cuţitoaia pentru prelucrarea lemnului purtînd stampila lui *Herennius* din Aquileia, descoperită la Sarmizegetusa[24], reprezintă un exemplu rar de import de unelte de producţie. Aceste împrejurări mă îndeamnă să presupun, pentru epoca statului dac, o *orientare conştientă şi sistematică* înspre aducerea şi adoptarea a ceea ce lumea clasică putea oferi mai bun nu numai în domeniul ceramicii sau al obiectelor de podoabă, deci al consumului, ci şi în acela, mult mai important, al *producţiei*.

Meşterii daci de la Sarmizegetusa au imitat cuţitoaia produsă de Herennius (să nu uităm că aici s-au descoperit un atelier de topitorie şi unul de fierărie)[25]; acest fapt ar face necesară efectuarea unei serii complete de analize metalografice cu speranţa că s-ar putea afla noi dovezi cu privire la importul unor unelte de producţie.

Cercetările arheologice din Munţii Orăştiei au contribuit într-o măsură esenţială şi la cunoaşterea culturii spirituale a dacilor. Descoperirea sanctuarelor a demonstrat şi arheologic politeismul daco-get, iar aflarea, la Sarmizegetusa, a blocurilor cu litere greceşti şi a vasului de cult cu stampila DECEBALVS PER SCORILO[26] a îngăduit nu numai dobîndirea certitudinii utilizării scrisului de către daci, ci şi schiţarea unei anumite evoluţii, de la alfabetul grecesc la cel latin, în această utilizare. Să mai amintim apoi că marele sanctuar circular de la Sarmizegetusa a dovedit existenţa unui calendar original dacic[27], confirmîndu-l astfel pe Iordanes care vorbea despre preocupările astronomice ale dacilor[28], şi că descoperirea ceramicii pictate cu motive vegetale şi zoomorfe sugerează trecerea de la o artă schematică şi stilizată (manifestată, de exemplu, în iconografia monedelor dacice) la o artă cu un caracter mai realist. Lipseşte deocamdată, pentru întregirea tabloului vieţii spirituale dacice în sec. I î.e.n. — I e.n., descoperirea necropolelor din Munţii Orăştiei, care vor trebui căutate cu mijloace moderne de prospecţiune arheologică.

Pe tărîmul istoriei politice, cîştigul cel mai de seamă constă în precizarea existenţei şi a caracterului statului dac, în definirea lui ca stat

---

[24] *SCIV*, IV, 1—2, 1953, p. 182.

[25] Pentru atelierul de topitorie, v. *SCIV*, VI, 1—2, 1955, p. 207—211; pentru cel de fierărie, v. *SCIV*, III, 1952, p. 297—302.

[26] Blocuri cu litere greceşti au fost descoperite la Sarmizegetusa încă în prima campanie arheologică postbelică (v. *SCIV*, II, 1, 1951, p. 118—121 şi fig. 18—19); cercetările din anii următori au continuat să scoată la iveală asemenea pietre scrise. Pentru vasul de cult şi interpretarea stampilei, v. C. Daicoviciu, în *SCIV*, VI, 1—2, 1955, p. 201—204; însemnătatea pentru istoria Daciei preromane a acestei descoperiri e subliniată de C. Daicoviciu, în *SCIV*, VI, 1—2, 1955, p. 57.

[27] H. Daicoviciu, *Il tempio-calendario dacico di Sarmizegetusa*, în *Dacia*, N.S., IV, 1960, p. 231—254; G. Charrière, în *Bulletin de la Société Préhistorique Française*, LX, 1963, N⁰ 7—8, p. 410; H. Daicoviciu, în *Dacia*, N.S., IX, 1965; p. 383—385.

[28] Iordanes, *Getica*, 69—70.

sclavagist începător[29]. Cred însă că această importantă realizare trebuie privită doar ca un început. Caracterizarea statului dac ca sclavagist incipient reprezintă un pas înainte, dar ea rămîne prea vagă și prea puțin nuanțată. Contînd mai puțin pe aportul arheologiei, limitată în această privință, și mai mult pe analogiile cu alte formațiuni politice antice, se va putea defini, cred, mai precis caracterul statului întemeiat de Burebista, în sensul unei *delimitări atît față de statele sclavagiste clasice, cît și față de formațiunile statale ale vechiului Orient.* Cuvîntul îl au nu numai istoricii, ci și filozofii istoriei sau specialiștii în economie politică; sarcina de a descoperi și exprima trăsăturile distinctive ale unui stat în care *munca oamenilor liberi și nu a sclavilor reprezenta principalul izvor al bunurilor materiale* mi se pare pe deplin realizabilă.

Însăși problema apariției statului dac oferă suficient material de cercetare și discuție. Nu mă refer la situarea geografică a fenomenului închegării statale la daci, căci, în ciuda unor păreri contrare[30], originea transilvăneană a statului lui Burebista e neîndoielnică[31], ci la mecanismul acestui proces istoric de primordială însemnătate. Vor trebui probabil abandonate orice scheme simpliste, liniare, ale dezvoltării de la democrația militară la stat; se poate presupune că ele vor fi înlocuite cu acceptarea ideii unei *epoci de frămîntări, de progrese și de reculuri,* provocate de ciocnirea unor factori ca: poporul și adunarea poporului, aristocrația, căpeteniile de triburi și de uniuni tribale. Natural, și în acest caz fundamentarea teoretică a problemelor este esențială.

Pînă la rezolvarea acestor chestiuni de principiu, e îmbucurătoare sporirea și adîncirea cunoștințelor noastre despre istoria politică a statului dac. S-a putut defini, în liniile ei generale, politica externă a regilor daci în fața pericolului celtic[32] și a celui roman[33], subliniindu-se apariția inițiativelor diplomatice dacice (amestecul în războaiele civile de la Roma)[34], iar prin schițarea unei cronologii ipotetice, dar verosimile, a regilor din Munții Orăștiei, istoria Daciei este mai explicit și mai strîns racordată la istoria universală[35]. Dinaștii daci din Munții Orăștiei ne apar ca ducînd o politică activă de preîntîmpinare a primejdiei romane și de controlare a zonei istro-pontice, fapt care denotă o concepție politică superioară și consecventă.

Manifestările din sec. I î.e.n. — I e.n. ale daco-geților pe cele trei tărîmuri discutate aici îndreptățesc două concluzii de importanță principială. Cea dintîi este că civilizația oppidană dacică constituie *faza*

[29] Vezi nota 9.

[30] R. Vulpe, în *Dacia,* N.S., IV, 1960, p. 310—315; D. Berciu, în *SCIV,* XI, 2, 1960, p. 278—280.

[31] C. Daicoviciu, în *SCȘCluj,* I, 2, 1950, p. 111—124 și *SCIV,* VI, 1—2, 1959, p. 47—59; H. Daicoviciu. în *Dacii,* Ed. Științifică, București, 1965, p. 86—105.

[32] M. Macrea, în *SCIV,* VII, 1—2, 1956, p. 119—133.

[33] Em. Condurachi, în *SCIV,* IV, 3—4, 1953, p. 515—522.

[34] C. Daicoviciu, în *Revista română de studii internaționale,* I, 1966, p. 104—110.

[35] H. Daicoviciu, *Cronologia regilor daci* (sub tipar); cf. idem, *Dacii,* Ed. Științifică, București, 1965, p. 112—117.

clasică[36] (în raport cu cele anterioare şi ulterioare) a culturii materiale şi spirituale a poporului daco-get. Cu alte cuvinte, secolele de viaţă statală pe care le-au trăit daco-geţii reprezintă, *mutatis mutandis*, în istoria lor, ceea ce epoca lui Pericles fusese pentru antica Atenă sau principatul lui Augustus pentru Roma.

A doua concluzie, de egală (dacă nu mai mare) însemnătate se referă la poziţia culturii daco-getice în ansamblul civilizaţiei antice europene. Creatorii sistemului de fortificaţii din Munţii Orăştiei şi ai elementelor sale complementare, creatorii unei civilizaţii oppidane originale, dar deschise înrîuririlor înaintate, oamenii care foloseau alfabetul grecesc şi pe cel latin, care ajunseseră la elaborarea unui calendar bazat pe observaţii astronomice proprii, conducătorii care urmăreau cu permanentă vigilenţă expansiunea romană şi care nu pregetau să se amestece în afacerile interne ale Imperiului, într-un cuvînt *poporul dac, civilizaţia şi statul dacilor aparţin lumii clasice*. Fără îndoială, ei se află la periferia acestei lumi, dar întreaga lor dezvoltare urmează calea bătătorită de statele antichităţii clasice. Evident, civilizaţia oppidană dacică nu se poate măsura ca nivel, ca grad de dezvoltare, cu civilizaţia greacă din sec. V î.e.n., cu cea elenistică sau cu cea romană imperială, dar ea le este asemănătoare *prin natura ei*. Şi dacă civilizaţia dacilor, mai puţin evoluată, a fost înfrîntă şi distrusă în ciocnirea militară cu civilizaţia Romei, caracterul ei *clasic* a trebuit să joace un rol de seamă în înlesnirea romanizării populaţiei autohtone.

HADRIAN DAICOVICIU

LES DACES ET LEUR CIVILISATION AU Ier SIÈCLE AV. N È. — Ier SIÈCLE DE N. È.

(Résumé)

L'étude est une présentation synthétique des principaux résultats dans le domaine des antiquités daces des deux derniers siècles avant la conquête romaine. On souligne que cette période représente l'apogée de la civilisation dace sur le plan économique (création d'une civilisation oppidane), spirituel (utilisation de l'écriture et manifestations des connaissances scientifiques) et politique (organisation statale).

On passe ensuite en revue les principales conclusions auxquelles ont abouti les recherches dans ces trois domaines: profonde unité de la civilisation dace; continuité de l'état dace de Transylvanie depuis la mort de Burébista jusqu'à

[36] Expresia îi aparţine lui C. Daicoviciu.

l'avènement de Décébale; participation de tout le monde dace à l'essor economique et spirituel caractérisant les deux derniers siècles de la Dacie indépendante; développement prioritaire du centre statal des Montagnes d'Orăștie; orientation consciente et systématique de l'état dace vers l'adoption des réalisations du monde gréco-romain dans le domaine de la production; existence d'un calendrier dace original; existence d'un état dace qu'il faut maintenant définir d'une manière plus précise, en le distinguant tant des états orientaux que des états basés sur l'esclavage classique.

Tous ces résultats permettent de définir cette période de l'histoire des Daces comme étant *l'étape classique* (par rapport aux périodes antérieures et postérieures) de la civilisation du peuple dace et d'affirmer que cette civilisation *appartient, par sa nature, au monde classique*. Moins développée que la civilisation romaine, la civilisation dace a été vaincue et anéantie par celle-ci, mais son caractère classique a du faciliter la romanisation des autochtones après la victoire de Trajan.